

Nr 203.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.; given Stockholms slott den 15 mars 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

J. B. Johansson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDBLAD, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Johansson anför:

Jag anhåller att få anmäla uppkommen fråga om överlåtelse till staten utan vederlag av vissa delar av fastigheten 18 ³/₄ mål Söråker nr 5 i Hässjö socken av Västernorrlands län för anordnande därstädes av en trädgårdsskola samt om överlämnande av medel för skolans inrättande.

Innan jag närmare ingår härpå, torde jag beträffande den för norra Sveriges vidkommande av staten anordnade trädgårdsskolundervisningen få erinra om följande.

På framställning av Kungl. Maj:t anvisade 1909 års riksdag medel till upprätthållande, bland annat, av en trädgårdsskola i Norrland. Enligt Kungl. Maj:ts beslut skulle skolan förläggas till Härnösand; och bemyndigades lantbruksstyrelsen att träffa avtal härom med trädgårdsdirektören därstädes. Kontrakt upprättades på 5 år att upphöra hösten 1914. Sedermera förnyades samma kontrakt, först för två femårsperioder, därefter för ett år och slutligen ånyo för fem år eller perioden 1925—1930. Nuvarande kontrakt upphör att gälla med utgången av oktober 1930.

Till en början utgick statsbidrag till trädgårdsskolan i Härnösand med 8,000 kronor. År 1917 höjdes anslaget med 2,000 kronor till 10,000 kronor, vilket anslag erhöll karaktär av ordinarie anslag. Under de närmast följande åren till och med budgetåret 1926/1927 anvisades härutöver för ändamålet årliga extra anslag till en början med 7,000 kronor och sedermera med 4,000 kronor. Från och med budgetåret 1927/1928 höjdes det ordinarie anslaget till skolan med 4,000 kronor. Anslaget ingår i det under nionde huvudtiteln upptagna ordinarie anslaget till trädgårdsskolor i mellersta och norra Sverige å 30,000 kronor, varav således 14,000 kronor utgå till trädgårdsskolan i Härnösand, under det att återstoden, 16,000 kronor, äro avsedda för trädgårdsskolan i Åtvidaberg.

I skrivelse den 15 mars 1929 har *lantbruksstyrelsen* i förberörda ämne anfört följande.

Kontrakt rörande trädgårdsskolan i Härnösand hade under de senare åren varit upprättat med direktören C. Liljenvall, som av Härnösands stad arrenderade den jord, varå skolan med därtill hörande anläggningar vore belägen. Kontraktet komme, såsom nämnts, att upphöra att gälla hösten 1930. År 1931 utginge jämväl avtalet mellan Liljenvall och Härnösands stad. Den stadsjord, varå skolan vore belägen, hade redan börjat styckas till byggnadstomter och ett förnyande av avtalet rörande arrendering av samma jord torde vara uteslutet. Under sådana förhållanden hade det synts lantbruksstyrelsen nödvändigt att undersöka möjligheten att anordna en trädgårdsskola för Norrland på annat ställe.

Innan lantbruksstyrelsen emellertid överginge till en granskning av de möjligheter, som i sådant avseende kunde ifrågakomma, hade styrelsen emellertid ansett sig böra till skärskådande upptaga frågan, huruvida en trädgårdsskola i Norrland över huvud taget hade någon väsentlig uppgift att fylla. Av personer, intresserade av trädgårdsskötsel i allmänhet och speciellt erfarna i norrländsk trädgårdsskötsel, hade framhållits, att en trädgårdsskola hade stor betydelse för trädgårdsskötselns utveckling och förkovran i Norrland. Med vitsordande härav ville lantbruksstyrelsen framhålla att, om södra och mellersta Sveriges trädgårdsskolor vore av största betydelse som upplysnings- och propagandahärdar för trädgårdsskötselns utveckling i dessa landsdelar, så vore en väl skött och väl rustad trädgårdsskola i Norrland av ännu större betydelse på grund av trädgårdsskötselns efterblivenhet därstädes. Enligt senaste arealstatistik finnes nämligen inom Västerbottens och Norrbottens län allenast 106 hektar trädgård. Detta ville med andra ord säga, att på varje invånare i dessa norrlandslän komme blott 2,9 kvadratmeter trädgårdsjord, medan på varje invånare i t. ex. Malmöhus län komme 103 kvadratmeter.

På grund av Norrlands glesa bebyggelse vore en decentralisering av den praktiska undervisningen och handledningen givetvis i hög grad beroende av effektiv konsulentverksamhet och praktiska kurser. Detta hindrade emel-

lertid icke att, vad trädgårdsskolan vid Alnarp vore för södra Sverige och lantbruksakademiens trädgårdsskola för mellersta Sverige, borde en skola i Norrland vara för denna omfattande landsdel. För Norrland, där den *allmänna* upplysningsverksamheten rörande trädgårdsskötsel under nuvarande förhållanden vore viktigare än något annat, som hörde till trädgårdsskötsel, vore en trädgårdsskola med försöks- och demonstrationsodlingar av olika slag synnerligen betydelsefull. En skola borde vara ett upplysningscentrum och en propagandahärd.

Genom den med bidrag av statsmedel alltsedan år 1917 av Alnarps trädgårdar bedrivna försöksverksamheten med köksväxter hade vid jämförande försök i Skåne och på åtskilliga platser i Norrland sådana resultat vunnits, att ingen som helst anledning funnes att betvivla möjligheten att i Norrland odla för folkhälsan viktiga köksväxter. Rekordartade skördar hade erhållits. Sålunda hade vitkålsskörden vid Alnarp i Skåne under åren 1917—1926 ej överstigit 600 kilogram per ar, medan den i Luleå nått upp till 800 kilogram per ar. Liknande rekordskördar hade enligt försök erhållits med jordgubbar och schalottenlök. Ännu mera anmärkningsvärd vore dessa produkters kvalitet, varom värdefulla upplysningar erhållits genom de kemiska undersökningar, som under omnämnda försöksverksamhet verkställdes å icke mindre än sex års skördar. Sålunda hade t. ex. det i Östersund och Luleå skördade vitkålsmaterialet innehållit ungefär 25 procent mera kolhydrater och torrsubstans än motsvarande material vid Alnarp. Alla under åren 1921 till 1926 utförda undersökningar pekade i samma riktning. Med vitkål analoga resultat erhöles med rotfrukter. Den i norra Sverige hos köksväxter väsentligt större produktionen av kolhydrater och därmed även torrsubstans medförde ock andra egenskaper av stort värde. Så hade det visat sig, att större hållbarhet vid vinterförvaring syntes gå parallellt med torrsubstanshalten.

Förutsättningarna för köksväxtodling i Norrland måste därför enligt lantbruksstyrelsens mening betecknas som mycket gynnsamma. Detsamma gällde om vissa bärväxter och prydnadsväxter.

För att främja intresset i Norrland för trädgårdsskötsel och vad därmed sammanhängde vore det därför i hög grad angeläget att upplysningsverksamheten i berörda hänseende främjades. Det centrala organet härför borde enligt lantbruksstyrelsens mening vara en välorganiserad skola med omfattande försöks- och demonstrationsträdgårdar.

Såsom ett bevis för det intresse, som inom Norrland förefunnes för undervisning på trädgårdsskötselns område, ville lantbruksstyrelsen erinra om den vid 1929 års riksdag väckta motionen (nr 173) om åvägbringande av utredning och förslag rörande åtgärder för främjande av trädgårdsodlingen i Norrland. I denna motion påyrkades ytterligare en trädgårdsskola för Norrland.

Lantbruksstyrelsen, som för närvarande hade frågan om trädgårdsundervisningens ordnande inom landet under utredning, hade för avsikt att slutföra densamma i så god tid, att förslag i ämnet, såvitt på lantbruksstyrelsen ankomme, kunde föreläggas 1930 års riksdag. Styrelsen vore emellertid fullständigt på det klara med, att vid denna undervisnings ordnande minst en verklig trädgårdsskola vore av behovet påkallad inom Norrland. Under utredningens gång hade undersökningar gjorts, huruvida en trädgårdsskola icke fortfarande skulle kunna upprätthållas i Härnösand på annan plats än den nuvarande. Något enligt styrelsens förmenande antagbart förslag härtill hade emellertid icke framkommit.

Nu hade emellertid bruksägaren Seth Kempe för egen del och för fru Lotty Bruzelius, född Kempe, samt fru Eva Kempe, född Treffenberg, i en till chefen för jordbruksdepartementet ställd, till lantbruksstyrelsen inlämnad skrivelse av den 8 mars 1929 erbjudit sig att ställa nödiga medel, 138,500 kronor, till statens förfogande för förvärvande och iordningställande av för en trädgårdsskola lämpliga byggnader och jord i Söråker inom Hässjö socken av Västernorrlands län.

Av skrivelsen framginge, att de för ändamålet avsedda byggnaderna utgjordes av Söråkers gamla herrgård med tillhörande byggnader. Utöver den jämte dessa byggnader avstyckade tomt- och parkarealen föresloges till inköp vissa avstyckade tomter, så att den totala arealen skulle komma att utgöra cirka 16 hektar, varav cirka 10 hektar för trädgårdsskötsel lämplig åkerjord och cirka 3 hektar park.

Lantbruksstyrelsen hade övertygat sig om, att den ifrågavarande egendomen och jorden vore lämplig för ändamålet. Egendomen vore belägen invid landsvägen mellan Härnösand och Sundsvall i närheten av såväl järnvägsstation som ångbåtshamn. Byggnaderna vore tillräckliga för driften av en trädgårdsskola i samma omfattning som den nuvarande i Härnösand, och möjlighet syntes föreligga för den tillämnade skolans elever att erhålla bostad i grannskapet. Jorden vore lämpad för trädgårdsändamål. Redan nu funnes på platsen en handelsträdgård med icke obetydlig kundkrets. Allt talade sålunda för, att här skulle kunna ordnas en tillfredsställande trädgårdsskola med tillräckliga utvidgningsmöjligheter.

Med anlitande av det utav donatorerna utöver köpeskillingen för den fasta egendomen anslagna beloppet av 50,000 kronor syntes kunna täckas de engångskostnader för skolans och trädgårdens ordnande, som vore av nöden.

Som redan anförts hade lantbruksstyrelsen spørsmålet om trädgårdsundervisningens ordnande under utredning. Därvid syntes böra undersökas, huruvida icke trädgårdsskola för Norrland kunde och borde anordnas genom samarbete mellan de norrländska hushållningssällskapen med tillämpning i stort sett av samma principer, varigenom hingstuppfofningsanstalten i Vången kommit till stånd. En sådan anordning syntes lantbruksstyrelsen emellertid icke utesluten, därest statsverket emottog den nu erbjudna donationen. För gåvan hade nämligen icke föreskrivits några villkor, som omöjliggjorde, att egendomen upplätes till nämnda hushållningssällskap för gemensamt bedrivande av skolan.

Lantbruksstyrelsen hade icke funnit någon bättre möjlighet föreligga för lösandet av frågan rörande upprätthållandet av en trädgårdsskola för Norrland än den, som erbjöde sig genom mottagande av nu föreliggande, frikostiga anbud.

Då genom detta ett betydande belopp utöver köpeskillingen ställdes till förfogande till med skolans upprättande förenade kostnader, torde från statens sida endast de årliga omkostnaderna för skolans bedrivande behöva tagas i betraktande. Huru stora dessa komme att bliva, kunde för närvarande, då utredningen i ärendet icke slutförts, icke angivas men, såvitt nu kunde bedömas, torde ett årligt anslag av ungefär samma storlek som det nu utgående kunna beräknas vara tillfyllest.

Lantbruksstyrelsen hade visserligen icke på grund av den korta tid, som stått till förfogande, haft tillfälle att nu underkasta byggnader, egendom och därmed förenade förhållanden någon mera ingående granskning, men förutsatte, att ett förvärvande och iordningställande därav inom det anslagna beloppets ram icke skulle stöta på några svårigheter.

Då lantbruksstyrelsen förutsatte, att frågans avgörande komme att underställas riksdagens prövning och något uppskov därmed till en kommande riksdag icke torde kunna ske, finge styrelsen hemställa, att bemyndigande måtte utverkas att för statsverkets räkning emottaga den erbjudna donationen att användas i överensstämmelse med donatorernas förslag.

Av *bruksägaren Kempes* omförmälda skrivelse inhämtas, utöver vad av lantbruksstyrelsen omförmälts, följande.

Av den till kronans förfogande ställda summan, 138,500 kronor, avsåge ett belopp av 88,500 kronor att sätta kronan i tillfälle att förvärva nedan nämnda delar av Söråkers egendom jämte därå uppförda åbyggnader samt återstoden 50,000 kronor att bestrida kostnaderna för byggnadernas iordningställande för det med gåvan åsyftade ändamål och anskaffande av undervisningsmaterial m. m.

Fastigheten 18 3/4 mål Söråker nr 5 hade undergått ägostyckning, som fastställdes den 2 mars 1926. Kronans förvärv skulle avse härvid utlagda sex ägolotterna litt. Cb, Cc, Cd, Cv, Cx och Cy ävensom den vid nämnda ägostyckning utlagda ägolotten litt. Ca, däri inräknat avsöndrade lägenheten Trädgården 1¹, med undantag av dels ett område om 2,500 kvadratmeter, beläget i ägolottens nordvästra hörn, dels ock den del av ägolotten litt. Ca, som fölle öster om den å ägostyckningskartan utmärkta väg, som i huvudsakligen nord/sydlig riktning skure den öster om huvudgården belägna hagmarken i två delar. I den del av litt. Ca, som skulle av kronan förvärfvas, inginge jämväl det område, som vid av distriktslantmätaren Gunnar Nisbeth år 1928 verkställd förrättning blivit avstyckat och därå Söråkers gamla herrgårdsbyggnad med flera byggnader vore belägna. Ägare till de områden, som sålunda skulle av kronan förvärfvas, vore Gunnar Löfgren i Sundsvall, utom beträffande lägenheten Trädgården 1¹, vilken ägdes av Stornäsets ångsågs aktiebolag. Grosshandlaren Algot Löfgren i Sundsvall hade i egenkap av ombud för sin son Gunnar Löfgren samt för nyssnämnda bolag förklarat, att Löfgren junior och bolaget vore villiga att till Kungl. Maj:t och kronan försälja ifrågavarande fasta egendomar för en köpeskilling av sammanlagt 88,500 kronor, därav ett belopp av 20,000 kronor utgjorde köpesumman för lägenheten Trädgården 1¹.

Till lantbruksstyrelsens uttalande rörande trädgårdsodlingens betydelse för Norrland samt vikten av att åtgärder vidtagas till denna odlings befrämjande vill jag till fullo ansluta mig. Med den stegrade insikten om vegetabiliernas värde ur närings synpunkt gör sig kravet på dylika åtgärder alltmer gällande. Ett viktigt led för tillgodoseende av härutinnan föreliggande önskemål synes vara ett bättre ordnande för de norra delarna av riket av undervisningen i trädgårdsskötsel. I sådant hänseende torde förefinnas ett oavvisligt behov att för norra Sveriges vidkommande upprätthålla en trädgårdsskola med försöks- och demonstrationsodlingar av olika slag. Såsom ovan berörts torde icke vara att förvänta, att kontraktet rörande arrendering av den jord, varå trädgårdsskolan i Härnösand jämte anläggningar är belägen, skall komma att förnyas vid kontraktets utlöpande hösten 1930. Genom föreliggande frikostiga donation beredes nu möjlighet för staten att på lämplig plats och utan någon kostnad erhålla en egen undervisningsanstalt för ända-

*Departements-
chefen.*

målet, där undervisningen skulle kunna anordnas och bedrivas under helt andra och gynnsammare betingelser än som är möjligt vid en under hittills tillämpade former anordnad skola.

Med hänsyn härtill vill jag livligt tillstyrka donationens mottagande.

Statens årliga omkostnader för den nya skolan torde, med hänsyn jämväl till de inkomster som kunna påräknas genom försäljning av trädgårdsprodukter, knappast behöva överstiga det till Härnösandsskolan för närvarande utgående bidraget. Enär emellertid gåvans mottagande binder staten vid framtida utgifter för ifrågavarande fastighet, lär riksdagens medgivande till mottagandet böra inhämtas. Därest riksdagen lämnar sådant medgivande, torde jag sedermera få för Kungl. Maj:t framlägga förslag i fråga om donationsmedlens användning för avsett ändamål, därvid även bör tagas i övervägande lämpligaste sättet för dispositionen av fastigheten och dess anordnande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen förklara,

att riksdagen icke finner anledning till erinran mot emottagandet av omfördälda donation av 138,500 kronor för förvärvande av förut angivna fastighet samt anordnande därstädes av en trädgårdsskola för norra Sverige.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hugo Nordlander